

Διδακτική πρόταση 2:

Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;

Ερωτήματα-κλειδιά:¹

- Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή;
  - Τι τους απασχολούσε;
  - Τι τους ανησυχούσε;
  - Τι πίστευαν;
- Πώς εξέφραζαν αυτά που σκέφτονταν;

Σύνδεση με το προηγούμενο μάθημα

Στα προηγούμενο μάθημα τα παιδιά παρατήρησαν και έκαναν τεκμηριωμένες υποθέσεις, με τη βοήθεια πηγών, γύρω από το τι σκέφτονταν και τι πίστευαν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην Κύπρο για τον κόσμο γύρω τους, τη ζωή και το θάνατο καθώς και τους τρόπους με τους οποίους εξέφραζαν αυτά που σκέφτονταν.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- γνωρίσουν τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή, τι τους απασχολούσε, ποιες ήταν οι έγνοιες τους (γνώση περιεχομένου).
- γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή εξέφραζαν αυτά που σκέφτονταν (ιερά, μαντεία, θέατρα, ολυμπιακοί αγώνες, επιστήμες) (γνώση περιεχομένου).
- κάνουν υποθέσεις, με βάση τις πηγές, για το ποια πιθανόν να ήταν τα πιστεύω και οι κυριότερες σκέψεις των ανθρώπων της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή (γνώση περιεχομένου - δεξιότητες).
- εκφράσουν και να συζητήσουν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).
- αναστοχαστούν σχετικά με τη διαδικασία διαρκούς επανεξέτασης των συμπερασμάτων/ερμηνειών που προκύπτουν από τα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: *αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...*
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Φύλλο Εργασίας «Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;»
- Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από τη Γεωμετρική Εποχή μέχρι σήμερα;* (σ. 16-19).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.
- Φύλλο Εργασίας *«Ελάτε να δούμε την ιδέα του Πυθαγόρα στην πράξη»* για το μάθημα των Μαθηματικών

Σύνδεση με το προηγούμενο μάθημα

Τα παιδιά παρουσιάζουν νέες πηγές που έχουν εντοπίσει και συλλέξει για το τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην Κύπρο και σε άλλες περιοχές της γης. Πιθανότατα κάποια παιδιά να έχουν

¹ Τα ερωτήματα-κλειδιά έχουν ενσωματωθεί στην παρουσίαση PowerPoint η οποία ακολουθεί μια συγκεκριμένη πορεία διερεύνησης που περιγράφεται και στη διδακτική πρόταση που ακολουθεί. Με τη βοήθεια λοιπόν της παρουσίασης, όπως και στα προηγούμενα μαθήματα, τα ερωτήματα-κλειδιά προβάλλονται και επανέρχονται συχνά, ώστε να αποτελούν κεντρικό άξονα και σημείο αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας.

Αρχαϊκή Εποχή **Τι σκεφτόμαστε;**

Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;

εντοπίσει πηγές, οι οποίες να αναφέρονται σε ιερά, θέατρα, μαντεία, τέχνες και επιστήμες. Αν υπάρχουν τέτοιες πηγές, τις αξιοποιούμε ως εισαγωγή στο σημερινό μας μάθημα.

Δραστηριότητα Προσανατολισμού:

«Στο σημερινό μάθημα, όλοι/ες εμείς οι ιστορικοί ντετέκτιβ συνεχίζουμε τη διερεύνηση του ερωτήματος «Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην Ελλάδα; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;» Ανακρίνοντας και πάλι με προσοχή τις πηγές που αναφέρονται αυτή τη φορά στους ανθρώπους της Ελλάδας, κάνοντας υποθέσεις με βάση τα τεκμήρια, καταλήγουμε στα δικά μας συμπεράσματα. Προβάλλουμε τα κύρια ερωτήματα σε περίοπτη θέση.

Προβάλλουμε ένα σύντομο φιμμάκι <http://www.youtube.com/watch?v=CDmHxXthUVk> (9 περίπου λεπτά)², το οποίο έχει βασιστεί στη Θεογονία, ένα ποίημα του Ησίοδου που περιγράφει, σε αντίθεση με τις κοσμογονίες άλλων ανατολικών λαών, την καταγωγή των θεών της ελληνικής μυθολογίας όπως αυτοί γεννήθηκαν και διαμορφώθηκαν στην ανθρώπινη αντίληψη κατόπιν πρώιμων παρατηρήσεων μαζί με τη Γη (Γαία), τους ποταμούς, την απέραντη θάλασσα, τα λαμπρά άστρα και τον πλατύ υπεράνω όλων ουρανό. Σύμφωνα με τη σχετική ιστοσελίδα στην οποία βρίσκεται αναρτημένο το φιμμάκι, το ποίημα του Ησίοδου θεωρείται ότι γράφτηκε μετά τα Ομηρικά έπη τα οποία αποτελούν πηγή του έργου υπολογίζοντας θεωρητικά γύρω στο 1000 - 700 π.Χ. Η Θεογονία του Ησίοδου αποτελεί μια σημαντική πηγή για την αρχαία ελληνική μυθολογία, που αναφέρει το σύνολο σχεδόν των ιδεατών θεοτήτων που σέβονταν και τιμούσαν οι αρχαίοι Έλληνες. Το ποίημα του Ησίοδου αποτελείται από 1022 εξάμετρα και αρχίζει από την πρώτη γενεά θεών, το Χάος, η Γαία, συνεχίζει με τον Ουρανό, τους Τιτάνες και καταλήγει στους θεούς του Ολύμπου και την επικράτησή τους.

Πριν την έναρξη του φιμ, συζητούμε με τα παιδιά το φιμ ως μια άλλη πηγή πληροφοριών. Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι το σύντομο φιμ (Μέρος Α΄) είναι βασισμένο στην περιγραφή του Ησίοδου, κείμενα του οποίου είχαμε γνωρίσει ως πηγές σε προηγούμενα μαθήματα. Τα παιδιά, ως ιστορικοί ντετέκτιβ, εργάζονται σε ζευγάρια: αναλαμβάνουν, με βάση τα όσα έχουν γνωρίσει από τα προηγούμενα μαθήματα, να εντοπίσουν μέσα στο φιμ τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η δημιουργία του των θεών (θεογονία) και του κόσμου (κοσμογονία) και κάποια χαρακτηριστικά για τους θεούς και τις θεές, τα ονόματα των οποίων αναφέρθηκαν στο προηγούμενο μάθημα.

Στην ολομέλεια, πολύ γρήγορα, τα ζευγάρια των παιδιών παρουσιάζουν προφορικά τις παρατηρήσεις τους - στόχος μας στη δραστηριότητα αυτή δεν είναι τα παιδιά να «δουν» την ερμηνεία που δίνεται μέσα στο φιμ ως τελική «απάντηση», αλλά να τη συζητήσουν ως άλλη ερμηνεία. Παράλληλα, στοχεύουμε στο να αντιληφθούν τα παιδιά ότι η ουσία της ιστορικής αναζήτησης είναι ουσιαστικά ο εντοπισμός τεκμηρίων σε ένα ερώτημα, στη δική μας περίπτωση «Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;».

Δραστηριότητα 1: Οι ιστορικοί ντετέκτιβ ανακρίνουν πηγές και κάνουν υποθέσεις (Ιερά, μαντεία και θέατρα)

Τα παιδιά προμηθεύονται σε ομάδες το Φύλλο Εργασίας «Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;». Αφιερώνουμε λίγα λεπτά για να συζητήσουμε με τα παιδιά την αρχική παράγραφο και να προκαλέσουμε ακόμη περισσότερο το ενδιαφέρον τους για περαιτέρω διερεύνηση:

«Παρά τους πολέμους που έκαναν συχνά μεταξύ τους, οι άνθρωποι των ελληνικών πόλεων-κρατών ένιωθαν ότι ανήκαν όλοι σε μια μεγάλη ομάδα και πως μοιράζονταν τον ίδιο πολιτισμό: είχαν κοινή γλώσσα, λάτρευαν κοινούς θεούς, είχαν κοινούς μύθους και παραδόσεις.

Παρά τις διαφορές τους, οι άνθρωποι των ελληνικών πόλεων-κρατών αισθάνονταν όλοι Έλληνες. Έτσι, όπως είδαμε και σε προηγούμενα μαθήματα, αρκετές φορές συνεργάζονταν και έκαναν διάφορες δραστηριότητες μαζί. Δημιούργησαν ανάμεσα στις πόλεις κράτη συνασπισμούς, που λέγονταν κοινά, και αμφικτιονίες.

Ανακρίνω τις πηγές που ακολουθούν για να γνωρίσω κι άλλες κοινές δραστηριότητες και μέσα από αυτές, να εντοπίσω τεκμήρια για το τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Ελλάδας κατά την Αρχαϊκή Εποχή.»

² Η συνέχεια του μικρού φιμ για τους θεούς και τις θεές του Ολύμπου, εάν υπάρχει χρόνος και τα παιδιά επιθυμούν να το ανακρίνουν, βρίσκεται στην ιστοσελίδα: <http://www.youtube.com/watch?v=XU0cNpMZUIA>

Αρχαϊκή Εποχή **Τι σκεφτόμαστε;**

Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;

Στη συνέχεια, οι ομάδες των παιδιών ανακρίνουν τις πηγές με τη βοήθεια των συγκεκριμένων υποερωτήματων:

- Γιατί άραγε οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής επισκέπτονταν τα ιερά και τα μαντεία; Τι να σκέφτονταν; Τι να πίστευαν;
- Γιατί άραγε οι άνθρωποι έκτιζαν θέατρα; Τι να σκέφτονταν; Τι να πίστευαν;

Αφιερώνουμε χρόνο στην κάθε ομάδα, ενθαρρύνουμε τη συζήτηση, τη χρήση λεξιλογίου διαβαθμισμένης βεβαιότητας και προσφέρουμε ερεθίσματα, διαφοροποιώντας ταυτόχρονα τις ερωτήσεις μας ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών. Αφού ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα, κάποια ζευγάρια μοιράζονται τα αποτελέσματα της συζήτησής τους με την ολομέλεια της τάξης. Αναμένεται τα παιδιά να αναφερθούν στην ανάγκη των ανθρώπων να ζητούν τη βοήθεια των θεών για τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στη ζωή τους, να προσφέρουν αφιερώματα, να μάθουν το μέλλον τους, να πάρουν μέσα από το θέατρο νέες γνώσεις.

Δραστηριότητα 2: Οι ιστορικοί ντετέκτιβ ανακρίνουν πηγές και κάνουν υποθέσεις (Αθλητικοί αγώνες)

Τα παιδιά σε ομάδες ανακρίνουν τις πηγές, οι οποίες αναφέρονται στους Ολυμπιακούς Αγώνες, και το ρητό «Νους υγιής εν σώματι υγιεί» με τη βοήθεια των συγκεκριμένων υπο-ερωτήματων στο Φύλλο Εργασίας τους: «*Τι φανερώνουν οι πηγές που ακολουθούν για το τι σκέφτονταν οι άνθρωποι των ελληνικών πόλεων-κρατών της Αρχαϊκής Εποχής; Τι πίστευαν;*»

Ενθαρρύνουμε τη συζήτηση, τη χρήση λεξιλογίου διαβαθμισμένης βεβαιότητας και προσφέρουμε ερεθίσματα, διαφοροποιώντας ταυτόχρονα τις ερωτήσεις μας ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε παιδιού. Αναμένεται τα παιδιά, μέσα από την ανάκριση της Πηγής 5, να αναφερθούν στη μοναδικότητα της ιδέας των Ολυμπιακών Αγώνων, τη σύνδεση λατρείας και αγώνων, τη σημασία που είχε η συμμετοχή και η ενάρετη νίκη στους αγώνες αυτούς και να κάνουν υποθέσεις για τη σημασία της εκχειρίας, κ.ά.. Μέσα από την ανάκριση της Πηγής 6, τα παιδιά πιθανότατα να εντοπίσουν ότι στη σκέψη των αρχαίων Ελλήνων η φροντίδα και γύμναση του πνεύματος (νου) και του σώματος ήταν αλληλένδετα.

Δραστηριότητα 3: Οι ιστορικοί ντετέκτιβ ανακρίνουν πηγές και κάνουν υποθέσεις (Ποίηση, Επιστήμες)

Τα παιδιά σε ομάδες ανακρίνουν, στο τελευταίο μέρος του Φύλλου Εργασίας, τις πηγές που αναφέρονται στις ιδέες των ανθρώπων που εκφράζονται μέσα από την ποίηση και τις επιστήμες: ιστορία, μαθηματικά, γεωγραφία, αστρονομία, φιλοσοφία.

Ενθαρρύνουμε τη συζήτηση, τη χρήση λεξιλογίου διαβαθμισμένης βεβαιότητας και προσφέρουμε ερεθίσματα, διαφοροποιώντας ταυτόχρονα τις ερωτήσεις μας ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε παιδιού. Δεν αναμένουμε όλα τα παιδιά να μελετήσουν όλες τις πηγές.

Στην ολομέλεια της τάξης, οι ομάδες ανακοινώνουν και τα παιδιά παρουσιάζουν, χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας (*αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με ...*), τα συμπεράσματά τους όσον αφορά στα ερωτήματα-κλειδιά. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

Αρχαϊκή Εποχή **Τι σκεφτόμαστε;**

Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής; Πώς εξέφραζαν τις ιδέες τους;

Ανακεφαλαίωση-Επαναφορά

Επανερχόμαστε, αν το επιθυμούμε με τη βοήθεια της Παρουσίασης PowerPoint στα ερωτήματα-κλειδιά: «Τι σκέφτονταν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην Κύπρο και σε άλλες περιοχές της γης; Πώς εξέφραζαν την πίστη τους;» Τα παιδιά γράφουν στην πλαστικοποιημένη τους καρτέλα 2-3 πράγματα που έμαθαν στο σημερινό μάθημα.

Επίσης, κάθε παιδί συμπληρώνει τις Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από -τη Γεωμετρική Εποχή μέχρι σήμερα;* σ. 16-19 με νέα στοιχεία που ανακάλυψε στο σημερινό μάθημα και θεωρεί ότι είναι σημαντικά ή ενδιαφέροντα.

Σύνδεση με το γνωστικό αντικείμενο των Μαθηματικών

Στο μάθημα των Μαθηματικών, τα παιδιά μπορούν να εργαστούν στο Φύλλο Εργασίας «Ελάτε να δούμε την ιδέα του Πυθαγόρα στην πράξη».

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Τι δεν με ικανοποίησε από το σημερινό μάθημα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.